

Citation:

G.O.E. Lignac, Levensbericht N.Ph. Tendeloo, in:
Jaarboek, 1944-1945, Amsterdam, pp. 137-140

LEVENSBERICHT

VAN

NICOLAAS PHILIP TENDELOO

Dertig jaren (1904—1934) heeft Tendeloo de Leidsche Universiteit met eere gediend. Met zijn leermeesters D. E. Siegenbeek van Heukelom, bij wien hij twee jaren als assistent werkzaam was, en Th. H. Mac Gillavry vormt Tendeloo een driemanschap, dat de studie in de algemeene ziektekunde en ziektekundige ontleedkunde in Nederland tot een hoog peil — zoowel wat het onderwijs als de wetenschappelijke beoefening betreft — heeft opgevoerd. Zoodra Tendeloo op eigen beenen stond, ging hij een zelf gekozen weg.

Na zijn artsexamen in Utrecht te hebben afgelegd, vestigde Tendeloo zich als huisarts in Oud-Delftshaven (Rotterdam). Niet-tegenstaande zijn drukke practijk zag hij kans onder Siegenbeek van Heukelom over het onderwerp „de pathologie der pharynxdivertikels” (1894) te promoveeren. Hiermede echter was zijn wetenschappelijke studie niet afgelopen. Ondanks vele huispraktijkbeslommeringen wist Tendeloo zijn „Studien ueber die Ursachen der Lungenkrankheiten” (1902) te beginnen en voltooide dezen arbeid, toen hij gevolg gevende aan zijn innerlijken drang uitsluitend zijn krachten aan de medische wetenschap te wijden de huispraktijk verwisselde voor het ambt van prosector en bacterioloog aan het stadsziekenhuis aan den Coolsingel te Rotterdam (1901). Deze arbeid vestigde de aandacht van de wetenschappelijke wereld op Tendeloo. Zijn geheele leven heeft Tendeloo deze jeugdliefde gekoesterd. De mechanische ontstaanswijze van longemphyseem, zooals hij die voorstond, werd algemeen aanvaard. Zijn voorstelling over de totstandkoming der longuitzetting bij de normale ademhaling gaf aanleiding tot goed gefundeerde critiek. De visie van

Nicolaas Philip Tendeloo
(24 April 1864—7 April 1945)

Tendeloo op de ontstaanswijze en ontwikkeling der longtuberculose is meesterlijk en gemeengoed der medici geworden. Een origineele opvatting over de totstandkoming der chirurgische niertuberculose (retrograad-lymphogene besmetting van de borstholte of lympho-geen van den darm uit met tuberkelbacillen) verscheen van zijn hand.

De aangewezen man voor den vrijgekomen zetel van hoogleeraar in de ziektekundige ontleedkunde aan de Leidsche universiteit in 1904 was Tendeloo; toen in 1905 Th. H. Mac Gillavry wegens het bereiken van den 70-jarigen leeftijd moest aftreden, werd Tendeloo aangezocht en bereid gevonden ook het onderwijs in de algemeene ziektekunde op zich te nemen. Geen gelukkiger keuze heeft men kunnen doen. De colleges in de algemeene ziektekunde werden algemeen en aandachtig door de jonge studenten gevolgd. Het betoog was kristalhelder, door vraagstelling werden de toehoorders geprikkeld tot dieper nadenken, uit het eenvoudige werd stelselmatig het ingewikkelde opgebouwd. Tijdens zijn hoogleeraarschap kwam in 1917 zijn meesterwerk „Allgemeine Pathologie” tot stand, later aangevuld en bijgewerkt tot de „Grondbeginselen der Algemeene Ziektekunde” een studieboek, dat nu nog door de Nederlandsche medische studenten herhaaldelijk wordt geraadpleegd. Ook dit boekwerk oogste groot succes. Hierin komen beurt om beurt de physiologie, pathologische physiologie en ziektekundige ontleedkunde aan het woord, niet te veel doch ook niet te weinig. Tendeloo slaagde er wonderwel in ze harmonisch te verbinden. De wijze van uitdrukking is kort en scherp, de bestudeering van het leerboek vereischt maximale aandacht en concentratie.

Op het gebied der ontsteking heeft Tendeloo grondbegrippen gevestigd. Het begrip collaterale ontsteking reeds in 1902 proefondervindelijk door hem vastgesteld, kwam jaren later in de duitsche literatuur onder den minder juisten naam „peri- of circumfocale ontsteking” opduiken. Slechts éénmaal werd in de desbetreffende uitvoerige literatuur zijn naam genoemd en daarna verzwegen!

Onovertrefbaar is zijn behandeling der anatomische en histologische afwijkingen door den tuberkelbacil in het menschelijke orga-

nisme veroorzaakt. De verscheidenheid dezer ontstekingsachtige veranderingen toonde Tendeloo aan en vond daarbij de gelegenheid deze te verklaren door de wisselende verhoudingen, welke er bestaan tusschen de prikkelsterkte eener- en de prikkelbaarheid der cellen, weefsels en het organisme anderzijds. Op de beteekenis van de lymphogene (vooral retrograde) verspreiding der tuberkelbacillen voor de verbreiding der tuberculose in het organisme heeft Tendeloo gewezen. Hij werd dan ook door de Nederlandsche regeering in 1908 afgevaardigd voor het internationale congres voor tuberculose, dat te Washington samenkwam. Hier vond hij gelegenheid een nieuw licht te doen schijnen op bepaalde typische longveranderingen bij de uitzaaiing van tuberkelbacillen langs de bloedbaan (On tuberculosis, Leiden 1910).

Voor de totstandkoming eener ziekte moeten steeds vele factoren samenwerken, men kan zich niet tevreden stellen met het opsporen dezer factoren, de vaststelling hunner quantiteit en qualiteit, doch ook hun ruimtelijke en tijdelijke verhoudingen moeten nagegaan worden. Men vindt dit uitgewerkt in de constellatiepathologie, waarvan Tendeloo de geestelijke vader is. Belangwekkend is het vast te stellen, dat de principes der constellatiepathologie reeds in embryonalen vorm zijn terug te vinden in zijn Rotterdamsche werk „Studien ueber die Ursachen der Lungenkrankheiten”. Hij wees ook op de beteekenis van de opsporing der constellaties van erffactoren voor het probleem der erfelijkheid.

Het is niet mogelijk in kort bestek alle wetenschappelijke verdiensten van Tendeloo in hun vollen omvang naar voren te brengen. Zij zijn groot in getal en velerlei. Zijn deskundigheid werd overal erkend. De hoogleeraar E. B. Krumbhaar stelde zich gedurende 4 maanden onder de rechtstreeksche leiding van Tendeloo, alvorens hij zijn ambt als hoogleeraar in de pathologie in Philadelphia aanvaardde. Bij zijn medewerkers gold Tendeloo als een scherp waarnemer. Het huidige laboratorium voor algemeene ziektekunde, ziektekundige ontleedkunde en gerechtelijke geneeskunde werd geheel naar zijn ideeën ontworpen en gebouwd en kon eerst in 1929 door hem in gebruik worden genomen.

Scherp en hoekig was zijn voorkomen en zoo ooit bewaarheid wordt, dat het uiterlijke een weerspiegeling van het innerlijke is, dan kan dit zeker voor Tendeloo gelden. De woorden compromis en concessie kwamen in zijn woordenboek niet voor. Gaf hij eenmaal zijn vriendschap, dan kon men op hem bouwen als op een rots. Toenemende doofheid kwelde hem, vooral, daar hij een groot muziek liefhebber was en zelf zeer verdienstelijk het pianospel beoefende. Toch kwam er dienaangaande nooit een klacht over zijn lippen tegenover zijn medewerkers.

Met Tendeloo is een geleerde van groot formaat heengegaan. Het valt zeer te betreuren, dat deze groote geest in zijn laatste levensjaren in nevelen gehuld was. In den leeftijd van bijna 81 jaar overleed Tendeloo te Oegstgeest (7 April 1945; geboren 24 April 1864 te Ajermadidi op Celebes).

G. O. E. LIGNAC